

Xəbər verildiyi kimi, Xalq şairi, Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin həmsədri, tanınmış ictimai-siyasi xadim Sabir Rüstəmxanlının əsərlərinin 15 cildliyi nəşr edilib. 1970-ci ildə “Gənclik” nəşriyyatında “Tanınmaq istəsən” adlı 40 səhifəlik ilk kitabı 4500 tirajla çıxan müəllif bu gün ölkənin ən ünlü qələm sahiblərindəndir.

Sabir müəllimin ilk kitabı ilə bağlı maraqlı xatirəsi var: “Bu, şəhərli bir qıza sevgi ünvanı idi. 24 yaşım vardı. Deyirdim ki, əgər məni tanımaq istəyirsənsə, doğulduğum kəndə, dağlara gəlməlisən, böyüdüyüm mühiti görməlisən. Onda məni duya bilərsən. Şeirin məzmunu budur. Kitabın ümumi məzmunu isə bir vətəndaşlıq səciyyəsi daşıyır. Cavan söz adamı, şeir həvəskarı kimi gəlmişəm bu meydana. Əgər məni tanımaq istəyirsənsə, bu kitabı oxu – kitabın qayəsi budur. Bu kitab şeirə bir vəsiqəm, ədəbiyyata bir vətəndaşlıq pasportum idi”.

**Gəl tutub əl-əl qaçaq bu gündən,
Qayıdaq öz uşaq keçmişimizə.
Utancaq, mehriban, dəli, qüssəli,
Yolları dolacaq keçmişimizə...**

Ardınca şairin bir neçə il fərqlə “Sevgim, sevincim”, “Xəbər gözləyirəm”, “Gəncə qapısı”, “Sağ ol, ana dilim”, “Qan yaddaşı” kitabları çıxıb. Sonra Sabir Rüstəmxanlı “Ömür kitabı”nı vərəqləyib, “Bütövlük həsrəti”ni qovrulub, “Xətai Yurdu”nda “Bu, sənin xalqındır”, “Sağ ol, ana dilim” söyləyib, “Atamın ruhu”na, “Göy tanrı”ya üz tutub, “Tanrının elçisi” Oğuz xanla ucalıb, “Ömür kitabı”nda “Əbədi sevdə”sına qovuşub, “Difai fədailəri”nə qoşulub, taleyimizin “As-tar”ını üzünə çevirib və dünyanın bir çox ölkəsində çap olunan 50-dən yuxarı kitabın yazarı kimi tanınıb, sevilib. Bu yolda “Sunamı”yə də düşüb, “Sənsizliyi yaşamaq” da yazılıb qismətinə. Və nə xoş ki, Azərbaycanın Müstəqillik Aktına imza atanlardan olub, 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra “Qarabağa dönüş” (poema) edib.

Çoxcildliyinin çapı ilə əlaqədar redaksiyamızın qonağı olan görkəmli ziyalı ilə söhbəti oxuculara təqdim edirik.

– Sabir müəllim, 60 illik bədii, elmi-publisistik yaradıcılığınızın yekunu olan çoxcildliyin işıq üzü görməsi münasibətilə sizi təbrik edirik. AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında da sanbalı bir təqdimat oldu. “Akademikin son əsəri” adlı maraqlı romanı olan müəllifin külliyyatının məhz orada təqdim edilməsi, bəlkə də bir qanunauyğunluq idi. Tədbirə akademiklər, professorlar, şair və yazıçılar toplaşmışdı. Hamı da ürəkdən danışdı...

– Çox sağ olun. 15 cildlik əsərlərimin çapından sonra sanki çiyimdən bir yük götürülüb. O mənada yox ki, daha yazı-pozu işlərinə nöqtə qoydum. Əksinə, iş daha da artıb. Sadəcə olaraq, 2021-ci ildə seçilmiş əsərlərimin nəşrinə başlayanda bunun belə ağır bir iş olduğunu bilmirdim. Yazıların tarixini müəyyənləşdirmək, xronologiya üzrə düzmək, yenidən gəzdən keçirmək xeyli vaxt və qüvvə istəyir. Nəşr prosesinə də gərək nəzarət edəsən. Bu mənada, sonda dərinədən bir nəfəs aldım. Hələ də yarımçıq yazıların qalır, tamamlaya bilməmişəm. İndi buna bir qədər imkan var. Düşünürəm ki, şükür, bir iş başa çatdı, amma yol hələ başa çatmayıb, qüvvə də tükənməyib. Mərkəzi Elmi Kitabxanadakı təqdimat isə unudulmaz oldu. Düzdür, bütün yaradıcılıq gecələrim gur keçib, amma bu təqdimat – alim, yazıçı dostlarımlın çıxışları, ordaki insanların münasibəti məni çox sevindirdi.

– Bu görüşümüz həm də Şairlər Gününə (5 iyun) təsadüf edir. Buna görə də təbriklərimizi qəbul edin. Bu günlər, eyni zamanda, Mikayıl Müşfiqin və Vəqif Səmədoğlunun dünyaya gəldikləri tarixlə əlamətdardır. Bir qədər də bu barədə danışardınız.

– Deyirlər ki, dünyada əvəzolunmaz adam yoxdur, amma mənə görə, heç kim heç kimi əvəz eləmir. Hər kəsin öz yeri var. Dünya elə qəribə yaranıb ki, 2 qum dənəsi də, iki insan da bir-birinə oxşamır və gedənin yerini gələn doldurmur. Hər kəs öz həyatını, öz təleyini yaşayır. Müşfiq Azərbaycan şeirində qeyri-adi, sel kimi bir ilham sahibi olan şair olub, acı tale yaşayıb – 29 yaş nadir ki... Onun haqqında görkəmli bəstəkar Cavanşir Quliyev bir oratoriya yazıb, sözləri mənə aid-dür. O zaman Müşfiqin həyatını daha dərinədən öyrənməyə çalışdım, sonda baxdım ki, yazdığım, əslində, bir pyesdir: Müşfiq, dostları, onun sevgisi, Səməd Vurğun, Gəncəyə getmələri, təleyinin sonrakı günləri... Düşündüm ki, teatrların birinə təqdim edim, amma Dövlət Akademik Milli Teatrında Müşfiq haqqında bir tamaşa gətirdiyini bilincə fikrimdən daşındım. Hər halda, oratoriyanın sözlərinin müəllifi olmağım məni sevindirir.

O gün böyük şairimiz Rəsul Rzanın ev-muzeyinin açılışında da dedim ki, Müşfiqin adına layiq bir muzey yaradılmalıdır. Bəzən bizdə belə məkanların açılması-na qışqanc yansağı, deyirlər çoxdur. Amma nə edək ki, istəddək adamlarımız da çoxdur. Ulu öndər Heydər Əliyev azərbaycanlı şairlərə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adları verildəndə Moskvada deyiblər ki, çoxdur. Cavab verib ki, neyləyək, parlaq istəddək olanlarımız çoxdur. Ev-muzeyləri həm tarix üçündür, həm də yeni nəsil, məktəblər ev-muzeylərinə getməklə yarım ildə, bir ildə oxuduqlarından daha çox bilgi əldə edirlər. Bu mənada ev-muzeyləri vacibdir.

Bir daha deyirəm, Müşfiqin xızı yulundakı muzeyinə baxanda ürəyim ağrıyır. Orda balaca bir ev tikiblər. Yalnız sırf Müşfiqə aid olan əşyalar qoyulub. Amma, axı, bu, çox azdır. Nə masası qalıb, nə qələmi. Bununla belə, Müşfiq muzeyinin olması vacibdir. Yadıma Qabdulla Tukayın Tataristandakı ev müzeyi düşür. 24 il yaşayıb, buna baxmayaraq, muzeyi üçün 3 mərtəbəli gözəl bir buna ayrılıb. Onun dövrünə aid, onunla bir vaxtda yaşamış qələm dostlarına, tatar ziyalılarına aid şəkillər, hətta Qabdulla Tukayın oxumuş olduğu “Molla Nəsrəddin” jurnalının da şəkli var orda. Yaxud, Almaniyada “Höte Evi”ni görmüşəm. 18–19-cu əsrlər alman mədəniyyətinin bütün görkəmli simaları orda təqdim olunur. Əslində, Müşfiq muzeyi rəpressiya dövrünün muzeyi olmalıdır. Müşfiqlə yanaşı, acı tale yaşamış insanların tale yadigarları orda toplanmalıdır. Adamlar tez-tez ora gətməlidirlər. Unudulmuş, cığırlarını kol-kos, ətrafını təzə basmış o yeri görəndə adam utanır. Yəqin ki, Rəsul Rza muzeyinin açılışında dediklərim nəzərə alınar.

Vəqif Səmədoğlu isə dostumuz, əzizimiz idi. Azərbaycan şeirinin ayrı bir hadisəsi idi. Atasına bən-zəməyən, fərqli və öz dövrünün ruhunun ifadəçisi idi. Bilirsinizmi, sanki Vəqif öz yaradıcılığı ilə, sovet dövrünə düşdüyü üçün kimlərə isə mədhiyyə yazmağa məcbur olan Səməd Vurğunun qisasını alıb. Elə “Qətl günü”nün müəllifi olan Yusif Səmədoğlu da. Onlar öz varlıqları ilə həm də Səməd Vurğunun tale qoruyucusu olublar, onun deyə bilmədiklərini demələri, meydanı

milli azadlıq hərəkatına qoşulub hayqırmaları, ataları-nın çəkdiyi mənəvi əzabların intiqamını almaları üçün Allah bu 2 övladı yaratmışdı.

– Sabir müəllim, qayıdaq akademiyanın mərkəzi elmi kitabxanasındakı çoxcildlik təqdimatına. Mən də orda idim. Tədbiri akademik İsa Həbibbəyli açaraq sizin çoxşaxəli bədii-publisistik yaradıcılığınızı geniş təhlil etdi və dedi ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasında, inkişafında rolunuz, xidmətiniz böyük olub və canlı korifeysiniz. Sitat: “Sabir Rüstəmxanlının poeziyası ilə bərabər, pub-

Əqidə yolçusunun “Azərbaycannaməsi”

Sabir Rüstəmxanlının əsərlərinin 15 cildliyi ictimaiyyətə təqdim olunub

lisistikası milli fikir müstəvisində xüsusi istiqamət açıb, nəsrinə də yetərinə güclüdür. Ötən əsrin son onilliyində onun təsis etdiyi ilk müstəqil mətbu nəşr – “Azərbaycan” qəzeti 100 minlərlə tirajla çıxdı. Sabir Rüstəmxanlı bir alim kimi də nümunə sayıla bilər. Onun namizədlik dissertasiyası olan “Molla Nəsrəddin və folklor” mövzusu bu gün də aktualdır. Şairin əsərlərinin cildlərinə görkəmli alimlərin geniş ürəklə “Ön sözlər” yazması da onun yaradıcılığına necə yüksək dəyər verildiyinin bariz göstəricisidir”. Bəs, nədən doktorluq dissertasiyası yazmamız?

– Macalım, imkanım olmadı. Hey işləyirdim, vaxt çatdırıa bilmirdim. Amma bir maraqlı psixoloji məqam da var. 1971-ci ildə Vyetnam birləşəndə mən “Bütövlük” adlı poema yazmışdım. Vyetnam xalqının mübə-rizliyinin qələbəsi idi o birləşmə. Vyetnamlıları təbrik edirdim, amma içində Azərbaycanı nəzərdə tutub yazmışdım:

**Müstəqillik ilk inamım, ilk həsrətim,
Müstəqillik xalqın qeyrət bayrağıdır.
Müstəqillik hər ölkənin, məmləkətin
Zülm, əsarət ordibindən çıxmağıdır.**

Yəni tam öz dərdimizi dilə gətirmişdim. Poema-mı “Ədəbiyyat” qəzeti qoşa səhifədə çap elədi. Onda cəmi 20 günə yazdığım namizədliyimi yenidən müdafiə etmişdim. Dissertasiyam yüksək qarşılanmışdı. İnsti-tuta gedəndə gözəl ailə, akademik Məmməd Cəfərlə rastlaşdım. Məni otağına dəvət elədi. Orada gördüm ki, həmin “Ədəbiyyat” qəzeti stolunun üstündədir. Özü də qırmızı karandaşla haşıyaya aldığı yerləri, qeydləri var. Dedi ki, bu poemanı yazan adamın ədəbiyyatşünashqla məşğul olmağa vaxt sərf etməyinə dəyməz. Get, şairliyi davam elətdir. O kişi sanki mənim yolunu kəsdi (gülür). Amma sonra institutun direktoru Yaşar Qarayev dedi ki, namizədlik dissertasiyanı elə doktorluq səviyyəsinədədir, bir az da artır, elmi hesabət yaz və biz kitablarını da nəzərə alıb, ona əsasən sonə elmlər doktoru adı verək. O vaxt attestasiya komissiyasının sədri Azad Mirzəcanzadə artıq həmin formada doktorluq müdafiələrini ləğv etdiyi üçün daha axtarəsınca getmədim. Düzdür, sonra Əlyazmalar İnstitutu mənə fəxri doktor adı verdi. Bir qeyri-dövlət Milli Elmlər Aka-demiyası da vardı, oranın da fəxri akademiki idim və sair. Yarımcı il vaxt ayırsaydım, elmlər doktoru olar-dım, amma nəşə, etmədim. Sonra siyasət, Milli Məcə-lisdə deputatlıq oldu. Nə isə... 1984-ci ildə mən pol-yak Adam Mitskeviç tərcümə edəndə dəfələrlə vaxtılı yaşamış olduğu Litvaya getdim, litvaşünasların dünya qurultayında, oranın diasporu ilə görüşlərdə SSRİ-nin dağılmasının qaçılmaz olduğu qənaətim gücləndi. Qa-yıdandan sonra dərnəklərdə daha cəsarətli çıxışlar elə-dim, artıq biz özümüzü müstəqilliyə hazırlayırdıq və mən də elmi yox, ayrı yol seçdim.

– Siz, əslində, doktor olmayan böyük alimsiniz. O qədər elmi titullu tanınmayan alimlər var ki...

– O vaxt akademiya yarananda Səməd Vurğuna, Mirzə İbrahimova (düzdür, Mirzə müəllim Cəlil Məmmədquluzadə haqqında “Böyük demokrat” adlı bir elmi iş yazmışdı), digər ədəbiyyatçılara, görkəm-li qələm sahiblərinə akademik adı verilmişdi. Hesab edirəm ki, indi də bunu edə bilərlər. Ədəbiyyatşünas-lar öz yerində, ədəbiyyatın özünün də akademikləri

ola bilər. Özüm üçün demirəm. Məsələn, Anar hansı cəhəti ilə akademiklərdən, ədəbiyyatşünaslardan geri-dir? Yaxud da Elçin. Kifayət qədər yüksək elmi sayılan əsərləri var.

– Elə sizin 15 cildliyinizin 2 cildi tam ədəbiyyatşünashqdır, 3 cildi publisistikadır. Ədəbiyyatşünas-hqla bağlı külliyata düşməyən digər əsərləriniz də var. Məsələn, “Hüseyin Arifin lirikası”, “Aşıq po-eziyasında realizm”, “Ədəbiyyatımız müstəqillik yollarında” və bu tipli çoxlu araşdırma yazılarınızı yada sala bilərik. Sabir müəllim, Anarın adını çək-diniz, 15 cildliyinizin təqdimatında o sizin “Ömür kitabı”nızı ədəbiyyatımızın inkişafında yeni bir mərhələ kimi dəyərləndirdi və dedi ki, istedad, iradə və zəhmətlə hasilə yetirdiyiniz bu külliyyatın təqdimatı Azərbaycan mədəni aləmində əlamətdar

hadisədir. Anar həmişə sizinlə sarsılmaz dostluğunu da qeyd edib. Şahidəm ki, Yardımlıda, doğma kəndiniz Hamarkənddə olan 50 illik yubileyinizdə də bu barədə ürəkdən danışıb.

– Mənim üçün Anar Azərbaycanın bir dəyəridir. Qələmi ilə, sözü ilə, həyatı ilə bir dəyərdir. Rəsul Rza və Nigar Rəfibəylinin ocağından çıxıb. Artıq özü də mənim təşəvvürümdə bir klassikdir. Təkcə “Dədə Qorqud dünyası” adlı yazısı Azərbaycan tarixşünashlığı üçün bir örnəkdir. “Molla Nəsrəddin – 66” satirik he-kayələrini oxuyandan Anarı sevməyə başlamışam. Yadıma gəlir, AYW-nin qurultaylarından birində mürüzəçi idim. Sədr Anara dedim ki, bu dəfə güzəşt-siz danışacağam, kim nəyi haqq edir, onu deyəcəyəm. Dedi, bir-iki nəfər var, onları çox incitməyək. Düzdür, misallaram qaldı, amma adları çıxardım. Bütövlükdə ədəbiyyat haqqında fikirlərimi sonadək düzgün dedim.

Xatırladaq ki, istiqlal şairimiz Xəlil Rza bununla bağlı bir poema da yazmışdı:

**...Min dəfə gördüyümüz adıca yoldaşımız,
İndi söz kürsüsündə ucalmışdır dağ kimi.
Fikrinin alovundan nəçin od tutmur kağız?
Fikir-dəmir sərkərdə, qəlbimizin hakimi.**

**Salonda sənət əhli-şairlər, tənqidçilər,
Cərrah kimi döğrayır, yarır tənqidimizi.
Doğru söz yanar qalbə bəlkə sərin sin çilər,
Büllür, cəsur sözlüyə ovsunlayar o bizi.**

**...Kürsüdə bir gül qomu, - yoxsa Vətən gülləri,
Nura dözməyib qutan bəlkə bir yarasaıydı.
Tahirzadə Sabirin od tutardı məzarı,
Yeni, kişi Sabirlər əgər yaranmasaydı.**

Sabir Rüstəmxanlı sözüinə davam edərək dedi: – Həmin axşam Anarla Yusif Səmədoğlu mənə zəng vurdular. Anar dedi ki, təbrik edirəm, o divarlar arasında çox çıxışlar dinlənilib, sənin mürüzən ən yax-şılardan biri oldu. Yusif isə özünəməxsus şəkildə dedi ki, sən bundan sonra mənim qarşıdımsan. Yəni belə əhvalatlar çox olub. Anara qarşı bəzi kobud tənqidləri, yersiz ittihamları qeyri-etik və gərəksiz sayıram. Bu barədə fikirlərimi bir neçə dəfə açıq yazmışam. Yadı-mıza gəlsə, Bəxtiyar Vahabzadəyə də hücumlar vardı, onda da mən susmamış, cavab yazmışdım. Bax, indi Bəxtiyar yoxdur, mən tərinəmə yazsan da, qaytara bil-məzsən. Qadışünas olmaq lazımdır...

– Siz həmişə həqiqəti demisiniz. Elə təqdimat-da akademik Nizami Cəfərov da vurğuladı ki, sizin yazdığınız milli təəssübkeşlik örnəyidir, ədəbi və əbədi səciyyəldir. O sizi cəmiyyətin ruhunu bilən, qələmə alan cəsarət sahibi kimi xarakterizə etdi. Dedi ki, yazılarınızla zəkalarımız, ürəklərimizə impuls verirsiniz, fundamentallığı qoruyub saxlaya bilərsiniz. Ana dilinin müqəddəsliyini, yaddaşı, milli ideya spektrlərini xalqa yaxın intonasıya ilə çatdı-ransınız.

– Nizami Cəfərov ciddi alimdir, ondan belə sözlər eşitmək xoşdur. Onunla birlikdə işləmişik. Güclü ədə-biyyatşünas, alimdir. Dəb dəlincə qaçmır, sözün ma-hiyyətini deməyə çalışır, türklögiyə və digər sahələrdə

dəyərli alim kimi tanınır. Düzdür, fikir ayrılıqlarımız, mübahisələrimiz də olub. Qisası, təqdimatda dostla-rımızın hamısının çıxışları dəyərli idi və söylənənləri bir növ avans kimi qəbul edirəm. Baxmayaraq ki, bu yaşda avans olmaz, amma yenə də məclisin gətirdiyi hava adamı ruhlandırır. Mən 13 yaşımda ikən kənd-dən çıxmışam. Rayon mərkəzində oxuyub yataqxana-da qalmışam. Sonra 17 yaşımda Bakıya gəlmişəm. O vaxtdan ömrüm Bakıda keçib. Amma bugünün özündə də hələ kənddən ayrılmamışam. Yəni sosial mənşəcə kəndliyəm. Ziyalıyam, amma o kənd ruhundan ayrı düşməmişəm.

O gün Dilçilik İnstitutunun 15 cildliyimin lüğəti ilə bağlı apardığı bir araşdırmanı çap ediblər. Bu, bir növ dil lüğətidir. Qeyd olunduğuna görə, orda 1 milyon 800 min söz var, ən çox işlənən sözlər “Azərbaycan”, “ana”, torpaq”, “millət”, “vətən”, “ruh” olduğu qeyd edilib. Kəndin unudulmaqda olan həyat tərzii haqqın-da yazdığı silsilə də qeyd olunub. Məsələn, “Qoca-lar payızda taxıl ekərdi”, əl ilə ələpərdilər ki, sanki günəşin şəfəqlərini yayırdılar. Sonra ot yığardıq, biçin, xırman nəğməsi oxuyardıq, xırman qarovulçusunu an-mışam, yaylaq yolu, el yolu ilə, sellərə bağlı xatirələ-rim, at haqqında 2 əfsanə-şeyirin lazımlına dəyərlən-dirilib:

**At cildində, quş cildində, ağac cildində,
Bu dünyada hələmizin bir sehrimiz var.
Əgər tale qismətsiz, qoymayın itə,
Bilmək olmaz, min il sonra gərayın olar...**

Bir dəfə atımızı satmışdıq. Gecə şimşək çaxan ya-ğışlı havada ikigünlük yolu qayıdıb gəlmişdi. O, bir uşaqlıq xatirəsi idi. Bəlkə də Nizami Cəfərov “yaddaş” deyəndə bunu nəzərdə tuturdu ki, gərək yaddaşımızı qoruyaq. Dilçilik İnstitutuna da təşəkkür edirəm.

– Təqdimatda akademik Rafael Hüseynov da dəyərli bir ürək sözü dedi: “Sabir Rüstəmxanlı-nın çoxcildliyini “Azərbaycannamə” adlandırmaq olar”. O, “Qan yaddaşı”nı da xatırladı. Bildirdi ki, unudulmaz Xudu Məmmədov “Qan yaddaşı” adını möcüzəli ad hesab edirdi (Çünki ona qədər yabançı “gen yaddaşı” ifadəsi işlənirdi). Sabirin əsərlərinin bütün cildləri məhz milli yaddaşın diqtə-si, duyğulu illüstrasiyalardır, janr və formasından asılı olmayaraq, sırf azərbaycanlılıq məfkurəsinə xidmət edir. O, istədadı millətə necə sərf etməyi bilən ziyalıdır. Xalq hərəkatı dövründə “Azadlıq” meydanında şairin alovlu çıxışları yaxın tariximizin işıqlı anlarını təşkil edir.

– Mən “Ədəbiyyat” qəzetində işləyəndə bugünün böyük alımi Rafael Hüseynovun ilk yazılarını, Baba Tahirdən tərcümələrini çap eləmişik, dostlaşmışıq. Birgə səfərlərimiz olub. Mən haqqımda yüksək söz-lər deyənlərin hamısına təşəkkür edirəm. İndiyədək haqqımda 12 kitab yazılıb, bunun 4-ü Türkiyəyə aiddir. İlk dəfə Bakıdan çıxanda mənim gətdiyim yer Başqırdıstan olmuşdu. Sonra dünyanın hər tərəfinə get-dim, türk dünyasını bütöv gözdüm. Doğu Türkıüstanda oldum, Mahmud Kaşğarının məzarını ziyarət elədim. Altaylardan üzübəri bütün türk ellərinə yolum düşdü, qədim mədəniyyət abidələrinə baş əydim. Bütün bun-lar adamın içinə elə bir ruh doldurur ki, bu xalqın dün-yanın sahibi olduğunu görürsən. Bizi ayırıblar, əziblər. Əvəzində biz də güclənməli olmuşuq. Buna görə də mən heç vaxt çəkinmədən, tərəddid etmədən millətin sözünü cəsarətlə danışmışam. İçində bir azadlıq olub həmişə.

“Qan yaddaşı”na gəlincə, bir gün Bərdədə Nüşabə qalasının yanında gördüm ki, 6–7 yaşlı bir uşaq zoğal budaqlarını kəsib ox-yay düzəldə-düzəldə maraqlı tərzdə nəşə oxuyur. Əslində, o heç bilmirdi ki, bu, nə qalasıdır, burda nə zamansa savaş olub. Sadəcə, qanı-nın diktəsi ilə orda ox-yay düzəldirdi. Görünür, tarixin da unutulduğu həqiqət çıxımr qan yaddaşındən. Və hə-min vaxt o şeirimi yazdım:

**Nüşabə qalasının yarıuçuq bürcündə,
Boy atıb qahnlaşan zoğallığın içində
Bir uşaq oxuyurdu bu dünyadan ayrılıb...
...Sorusdum:“Oxuduğun mahnının adı nədir?”
Güldü, gözü qıyıldı, gülüşü də nəğməydi -
Yayıldıqca yayıldı...
Dedi bilmirəm, əmi, təkəm də, oxuyuram,
Heç sözünü bilmirəm, özümdən toxuyuram.
Özündən “toxuyurdu”, mahnısını o uşaq.
İçəridən gələn səs ona “oxu” deyirdi.
Qəhrəman bir torpaqdan gələn qəhrəman həvəs
Al əlinə bu yayı, at bu oxu deyirdi...**

Xudu müəllimin çox xoşuna gəlmişdi. O vaxt bil-gisayərlər təzə çıxmışdı, üzünü köçürtdürüb divardan asmışdı. Dəmişdi, gedək, gör. Gədə bilməmişdim. Amma 1971-ci ildə, güntün birində dedi ki, sən Yar-dımlıda doğulmuşam, mənəşə oranı görməmişəm, sizə getmək istəyirəm. Ona bildirdim ki, ay Xudu müəllim, kəsib bir evimiz var, sən orda gedib əziyyət çəkərsən, filan. Qayıtdı ki, sənin atanın da adı Xududur, mən ge-dib onunla tanış olmaq istəyirəm, ona dəyəsi sözlərim var. Nə isə, getdik. O, Bakıdan bizim evə gedən ilk zi-yalı dostlardan idi. Sonra çox dostlarım gedib bizim Hamarkəndə, amma Xudu müəllim birincisi idi. Ətrafa baxıb, səhbətlərə qulaq asıb soruşurd ki, gen deyilən o qan yaddaşı budur?... İndi Azərbaycan dilində, lüğəti-mizdə bu ifadə daha çox işlənir.

– Sabir müəllim, suallar çoxdur, amma gələn dəfəyə də qalsın. Çünki gələn il sizin 80 yaşınız ta-mam olacaq. Allah ömür versin. Yubileyiniz Yar-dımlıda da keçirilsə, Savalan dağı da verdiklərinin itmədiyinə görə baxıb fərəhlənər.

– İnşallah! Həmişə dostlarla Yardımlıya gedəndə onları elə bir yerə aparıram ki, ordan sərhədin yaxınlı-ğında Savalan görünür. “Ömür kitabı”nda da Savalanla bağlı yer var – “Zərdüştün səhbət”də. Orda torpaq sırımlı var, indi də qalır, Azərbaycanın o tayı ilə bu tayını kəsib ayrınıb. Əli uzaatsan, çatar. İndi o tərəfə yöl çəkilib, homin yolla gedirəm. Yəqin ki, sən də getmisən, o yol ordan ta Cəlilabada qədər gəlir. Bizdən asılı deyil, orda doğulan uşaqlar hamısının içinə bütöv vətən ruhu dolub. Ayrı-lıq, üsyan ruhu hopub. “Sənə ucaq söylədilər” adlı şeir yazmışdım... Bir yandan itirmişik, kasıblıq, orta təhsilin çətinlikləri olub. Məsələn, mən musiqi təhsili almaq, xa-rici dillərdən bir-ikisini yaxşı öyrənmək istəmişəm, Yar-dımlıda mümkün olmayıb. Amma əvəzində o torpaqda doğulmaq ayrı keyfiyyətlər verib bizə. Harda uduzmu-şuq, harda qazanmışıq, bunu zaman deyər.

Əli NƏCƏFXANLI
XQ